

บทที่ 5

ผลการวิจัย และพิสูจน์สมมติฐาน

กลุ่มประชากรตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในแต่ละด้าน ภายในวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม ลักษณะหน้าที่ ที่ศึกษามี 3 ประการ คือ การสอนหนังสือในสถานการศึกษา การสงเคราะห์ประชาชน และการเผยแผ่ธรรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้แบบสอบถาม ซึ่งออกแบบสอบถามสำรวจบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ในด้านการสอนหนังสือในสถานการศึกษา การสงเคราะห์ประชาชน และการเผยแผ่ธรรม

ใช้วิธีการศึกษาทางมานุษยวิทยา โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) ได้เลือกพระสงฆ์ที่มีบทบาท ในการพัฒนาสังคม จำนวน 9 รูป และการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ (Informal interview)

แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอนใหญ่ ๆ คือ

ตอนที่ 1 ภูมิหลังของประชากรที่อยู่ในข่ายศึกษา จะนำมาเสนอเป็นตารางสถิติร้อยละ เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ที่อยู่ในข่ายศึกษา

ตอนที่ 2 การพิสูจน์สมมติฐาน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล ความคิดเห็นด้านการพัฒนาสังคม โดยนำเสนอในรูปการพรรณา และตารางเป็นรายข้อสมมติฐานหลักที่ตั้งไว้ 3 ข้อ และสมมติฐานย่อย 12 ข้อ ซึ่งวิเคราะห์ความสำคัญของหน้าที่ต่าง ๆ ที่มีผลต่อบทบาทในการพัฒนาสังคม จะนำมาเสนอเป็นตาราง สถิติร้อยละ / ไค-สแควร์ (Chi - Square) ทั้งนี้อาศัยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS - X ช่วยในการคำนวณ โดยแบ่งออกเป็น 3 หมวดดังนี้

หมวดที่ 1 บทบาทในการสอนหนังสือ

หมวดที่ 2 บทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน

หมวดที่ 3 บทบาทในการเผยแผ่ธรรม

จะเสนอผลการวิจัยตามเนื่อหาดังต่อไปนี้

ก. ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 8 แสดงจำนวน และค่าร้อยละลักษณะทั่วไปของประชากรที่อยู่ในข่ายศึกษา

ลักษณะข้อมูล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ (%)
1. อายุ		
20 - 30 ปี	82	54.7
31 - 40 ปี	48	32.0
41 - 50 ปี	18	12.0
มากกว่า 50 ปี	2	1.3
รวม	150	100.0
2. พรรษา		
น้อยกว่า 5 พรรษา	35	23.3
5 - 10 พรรษา	83	55.3
มากกว่า 10 พรรษา	32	21.4
รวม	150	100.0
3. การศึกษาทางโลก		
ประถมศึกษา	18	12.0
มัธยมศึกษา	67	44.7
ปริญญาตรี	50	33.3
สูงกว่าปริญญาตรี	15	10.0
รวม	150	100.0
4. การศึกษาแผนกธรรม		
นักธรรมชั้นตรี	9	6.0
นักธรรมชั้นโท	18	12.0
นักธรรมชั้นเอก	123	82.0
รวม	150	100.0

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ลักษณะข้อมูล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ (%)
5. การศึกษาแผนกบาลี		
เปรียญธรรม 1-2-3	55	36.7
เปรียญธรรม 4-5-6	41	27.3
เปรียญธรรม 7-8-9	5	3.3
ไม่ตอบ / ไม่ได้เรียนบาลี	49	32.7
รวม	150	100.0

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่าจำนวนพระสงฆ์ที่มีมากที่สุด คือกลุ่มพระสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง 20 - 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 54.7 รองลงมาคือกลุ่มพระสงฆ์ที่มีอายุ 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.0 ส่วนพระสงฆ์ที่มีน้อยที่สุด คือกลุ่มพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 1.3

ระดับพรรษา พบว่ากลุ่มพระสงฆ์ที่มีพรรษาระหว่าง 5 - 10 มีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55.3 รองลงมาคือกลุ่มพระสงฆ์ที่มีพรรษาน้อยกว่า 5 พรรษา คิดเป็นร้อยละ 23.3 และจำนวนพระสงฆ์ในกลุ่มตัวอย่าง ที่มีน้อยที่สุด คือกลุ่มพระสงฆ์ที่มีพรรษามากกว่า 10 พรรษาขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 21.3

ระดับการศึกษาทางโลก พบว่าพระสงฆ์ในกลุ่มตัวอย่าง ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44.7 รองลงมาในระดับปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 33.3 ส่วนกลุ่มพระสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาน้อยที่สุด คือการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 10.0

ระดับการศึกษาแผนกธรรม พบว่า พระสงฆ์ในกลุ่มตัวอย่างจบการศึกษาระดับนักธรรมเอกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 82.0 รองลงมาจบการศึกษาระดับนักธรรมโท คิดเป็นร้อยละ 12.0 และน้อยที่สุดคือระดับนักธรรมตรี คิดเป็นร้อยละ 6.0

ระดับการศึกษาแผนกบาลี พบว่าพระสงฆ์ในกลุ่มตัวอย่าง มีการศึกษาระดับเปรียญธรรม 1-2-3 มีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.7 รองลงมาระดับเปรียญธรรม 4-5-6 คิดเป็นร้อยละ 27.3 และมีน้อยที่สุดคือระดับเปรียญธรรม 7-8-9 คิดเป็นร้อยละ 3.3 สำหรับผู้ไม่ตอบ คิดเป็นร้อยละ 32.7 หมายถึงผู้ที่ยังไม่ได้ศึกษาแผนกบาลี หรือกำลังศึกษาบาลีไวยากรณ์ขั้นต้น

พลศักดิ์ จิรโกศิริ (2527) ศึกษาเรื่อง ความเชื่อในพุทธธรรมสถานภาพในสถาบันสงฆ์ และความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย ได้กล่าวถึง การศึกษาปริยัติธรรมว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่งของพระสงฆ์ เพราะการศึกษาปริยัติธรรม จะช่วยให้พระสงฆ์ปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และจะได้สั่งสอนเทศนาประชาชนได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงทางธรรม โดยทั่วไปแล้วการศึกษาในสายธรรมศึกษา ต้องใช้ภูมิปัญญา ความขยันหมั่นเพียร และการมีจิตใจใฝ่สัมฤทธิ์มาก ก็สามารถสอบผ่านไปได้ แต่การศึกษาสายบาลีนั้น พระสงฆ์ที่สอบผ่านเปรียญธรรมสูงได้ จำต้องมีความอดสาหะวิริยะมาก ทั้งยังต้องมีภูมิปัญญาอีกด้วย

สรุปผลลักษณะทั่วไปของกลุ่มประชากรที่ศึกษาพบว่า กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ทำหน้าที่ที่กิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ช่วงอายุ 20 - 30 ปี จะมีมากที่สุด ส่วนอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป มีน้อยที่สุด ในช่วงอายุดังกล่าวมีการศึกษาระดับปริญญาตรีที่ทำหน้าที่และกิจกรรมมากที่สุด และระดับพรรษาระหว่าง 5 - 10 พรรษา พบว่าทำหน้าที่การสอนหนังสือมากกว่า ส่วนในเรื่องการศึกษาทางธรรมของกลุ่มประชากรที่ทำหน้าที่ด้านต่าง ๆ ในวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ส่วนใหญ่พบว่าอยู่ในระดับการศึกษาทางธรรมสูง

กล่าวโดยสรุป จากการสำรวจภาคสนาม พบว่าพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ภายในวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้ทำงานอย่างความสามารถโดยไม่หวังผลประโยชน์ใด ๆ เพราะจากการสังเกตการณ์ภาคสนามพบว่าพระสงฆ์บางรูปได้ตั้งใจทำงาน ในการสอนหนังสือแก่นักเรียนด้วยความเต็มใจ และสมัครใจสอน มีประสบการณ์และวุฒิการศึกษาที่ได้เล่าเรียนมา โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการสอนหนังสือ ส่วนในด้านการสงเคราะห์ประชาชนมีความตั้งใจเป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานด้านนี้ จะมีความรู้ด้านสังคมสงเคราะห์น้อยก็ตาม แต่ได้ร่วมกันบริการสังคมด้วยความสมัครใจ และในส่วนด้านการเผยแผ่ธรรมนั้น พระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาทั้งทางโลก ทางธรรมและทางบาลี ย่อมมีความสามารถปฏิบัติด้านเผยแผ่ธรรมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะความเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดจากพระธรรมโกศาจารย์ และพระเถระทั่วไปพระสงฆ์หลายรูปตั้งใจปฏิบัติงาน มีศรัทธาในการทำงาน ทำงานด้วยความสามารถ และมีความตั้งใจจริงที่จะนำหลักธรรมมาเผยแผ่สู่สาธารณชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนทั่วไป และเพื่อการพัฒนาสังคม

ข้อมูลตารางที่ 8 แสดงให้เห็นจำนวนคำถามทั้ง 3 หมวดซึ่งมีตัวแปรอิสระ อายุ พรรษา การศึกษาทางโลก การศึกษาทางธรรม ซึ่งนำมาสัมพันธ์กับตัวแปรในตารางที่ 1 เพื่อหาค่าความสัมพันธ์และพิสูจน์สมมติฐานต่อไป

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของลักษณะข้อมูลเกี่ยวกับการสอนหนังสือ การสงเคราะห์ และการเผยแผ่ธรรม

ลักษณะข้อมูล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ (%)
หมวด 1 การสอนหนังสือ		
1) ประเภทของโรงเรียนที่สอน		
- ร.ร.พุทธศาสนาวินอาทิตย์	43	28.7
- ร.ร. มหาวิทยาลัยสงฆ์	4	2.7
- ร.ร.บาลีเตรียมอุดมศึกษา หรือบาลีสาธิตศึกษา	8	5.3
- ร.ร.ประถมศึกษา	45	30.0
- ร.ร.มัธยมศึกษา	12	8.0
ไม่ได้สอน	38	25.3
รวม	150	100.0
2) การสอนเน้นความเข้าใจใน สิทธิและหน้าที่ของประชาชน		
- เห็นด้วย	131	87.3
- ไม่เห็นด้วย	15	10.0
- ไม่แน่ใจ	4	2.7
รวม	150	100.0
3) การเกี่ยวข้องกับสถานการ ศึกษาที่สอนหนังสือ		
- เกี่ยวข้อง	47	31.3
- ไม่เกี่ยวข้อง	86	57.3
- ไม่ตอบ	17	11.3
รวม	150	100.0

ตาราง 9 (ต่อ)

ลักษณะข้อมูล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ (%)
4) ลักษณะงานที่เกี่ยวข้อง		
- ผู้บริหาร โรงเรียน	5	3.3
- เจ้าหน้าที่ธุรการ	13	8.7
- เจ้าหน้าที่ดูแลสถานที่	13	8.7
- เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์	5	3.3
- เจ้าหน้าที่แสงเสียง	5	3.3
- ฝ่ายกิจกรรมนักเรียน	6	4.0
ไม่เกี่ยวข้อง	86	57.3
ไม่ตอบ	17	11.3
รวม	150	100.0
หมวดที่ 2 การสงเคราะห์ประชาชน		
1)การออกเยี่ยมเยียนประชาชน		
- เห็นด้วย	111	74.0
- ไม่เห็นด้วย	37	24.7
- ไม่แน่ใจ	2	1.3
รวม	150	100.0
2) การชักชวนประชาชนร่วมบริจาคทรัพย์สินช่วยเหลือแก่ผู้ประสบสาธารณภัยต่าง ๆ		
- เห็นด้วย	107	71.3
- ไม่เห็นด้วย	38	25.3
- ไม่แน่ใจ	5	3.3
รวม	150	100.0
3) ให้คำแนะนำทางจิตใจ		
- เห็นด้วย	135	90.0
- ไม่เห็นด้วย	15	10.0
- ไม่แน่ใจ	0	0.0
รวม	150	100.0

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ลักษณะข้อมูล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ (%)
4) ชักชวนประชาชนสร้าง สาธารณประโยชน์		
- เห็นด้วย	59	39.3
- ไม่เห็นด้วย	54	36.0
- ไม่แน่ใจ	37	24.7
รวม	150	100.0
5) การรักษาพยาบาลแก่ผู้ป่วย ตามความสามารถ		
- เห็นด้วย	45	30.0
- ไม่เห็นด้วย	101	67.3
- ไม่แน่ใจ	4	2.7
รวม	150	100.0
6) จัดสถานที่พักผ่อนภายในวัด		
- เห็นด้วย	115	76.7
- ไม่เห็นด้วย	28	18.7
- ไม่แน่ใจ	7	4.7
รวม	150	100.0
7) จัดศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์		
- เห็นด้วย	104	69.3
- ไม่เห็นด้วย	38	25.3
- ไม่แน่ใจ	8	5.3
รวม	150	100.0
หมวดที่ 3 การเผยแพร่ธรรม		
1) ออกจาริกเผยแพร่ธรรมตาม สถานที่ต่าง ๆ		
- เห็นด้วย	82	54.7
- ไม่เห็นด้วย	38	25.3
- ไม่แน่ใจ	30	20.0
รวม	150	100.0

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน (รูป)	ร้อยละ (%)
2) การเผยแพร่ธรรมผ่านสื่อมวลชน		
- เห็นด้วย	39	26.0
- ไม่เห็นด้วย	28	18.7
- ไม่แน่ใจ	83	55.3
รวม	150	100.0
3) อบรมธรรมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำ		
- เห็นด้วย	98	65.3
- ไม่เห็นด้วย	38	25.3
- ไม่แน่ใจ	14	9.3
รวม	150	100.0
4) อบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน		
- เห็นด้วย	130	86.7
- ไม่เห็นด้วย	12	8.0
- ไม่แน่ใจ	8	5.3
รวม	150	100.0

ข. การพิสูจน์สมมติฐาน

สมมติฐานหลักข้อที่ 1 ตั้งไว้ว่า พระสงฆ์ที่สอนหนังสือในสถานการศึกษา มีบทบาทในการพัฒนาสังคม มากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่ได้สอนหนังสือในสถานการศึกษา

จากการทดสอบความสัมพันธ์ในด้านการสอนหนังสือ โดยนำค่าความคิดเห็นในการสอนหนังสือในสถานการศึกษา ตามตัวแปรอิสระคือ อายุ พรรษา การศึกษาทางโลก การศึกษาทางธรรม ตัวแปรทั้ง 4 นี้ มีส่วนสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับหน้าที่ และบทบาทของการสอนหนังสือ บทบาทการสงเคราะห์ประชาชน และบทบาทการเผยแผ่ธรรม เพราะอายุมีส่วนเกี่ยวกับกับการสอนหนังสือของพระสงฆ์ในสถานการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับการสอนหนังสือ การสงเคราะห์ประชาชน และการเผยแผ่ธรรม ตามวิถีภูมิของพระสงฆ์ และระดับพรรษาย่อมมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับบทบาทการสอนหนังสือ การสงเคราะห์ประชาชน และการเผยแผ่ธรรมเช่นกัน ซึ่งเรียกว่าระดับอาวุโส ส่วนการศึกษาทางโลก ย่อมมีความสำคัญอย่างมากสำหรับพระสงฆ์ที่สอนหนังสือ เพราะจะต้องนำความรู้มาสั่งสอนนักเรียนตามที่ได้ศึกษามาก และนำความรู้ไปปฏิบัติงานด้านการสงเคราะห์ประชาชน การเผยแผ่ธรรม เช่นเกี่ยวกับการศึกษาทางธรรม มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับการสอนหนังสือ การสงเคราะห์ประชาชน และการเผยแผ่ธรรม การศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมนั้น ซึ่งมีบทบาทตามวิถีภูมิ แล้วนำมาพิสูจน์สมมติฐานย่อย ของบทบาทการสอนหนังสือ การสงเคราะห์ประชาชน และการเผยแผ่ธรรม ซึ่งจะพิสูจน์สมมติฐานย่อย บทบาทการสอนหนังสือต่อไป

สมมติฐานย่อยข้อที่ 1.1 ตั้งไว้ว่า พระสงฆ์ที่มีอายุมากมีบทบาทในการสอนหนังสือ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุน้อย

ผลการวิจัยพบว่า อายุของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการสอนหนังสือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้ = 0.035 น้อยกว่า 0.05 ซึ่งเป็นค่าระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคืออายุมีความสัมพันธ์กับการสอนหนังสือ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีอายุมากมีบทบาทในการสอนหนังสือ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุน้อย” เพราะกลุ่มพระสงฆ์ที่มีอายุมาก ผ่านการเรียนการสอนมามากกว่า มีประสบการณ์ทางการเรียน รู้วิธีการสอนและเทคนิคการใช้สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ประกอบการบรรยายได้ดีกว่ากลุ่มพระสงฆ์ที่มีอายุน้อย ซึ่งมีผู้ตอบเห็นด้วย (56.7) ไม่เห็นด้วย (43.3)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่า อายุมากจะทำให้มีความคิดอ่านที่ดี ซึ่งมีพระสงฆ์บางรูป กล่าวว่า การสอนหนังสือ สมควรที่ให้ผู้ที่อายุมากเข้าไปสอนหนังสือในโรงเรียน เพราะจะไม่เกิดปัญหาบางประการได้ เพราะเชื่อว่าผู้ที่มีอายุมากย่อมมีความอดทน สุขุม รอบคอบ และความรับผิดชอบสูง มีเหตุผล และสามารถให้คำปรึกษาที่แก่นักเรียนในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีอายุน้อย เพราะผู้ที่มีอายุมากมีประสบการณ์ชีวิตผ่านมามากกว่า

ตารางที่ 10 แสดงร้อยละและจำนวนประชากร จำแนกตามบทบาทการสอนหนังสือ และอายุ

อายุมีความสำคัญต่อ การสอนหนังสือ	อายุ (ปี)				รวม	
	20 - 30	31 - 40	41 - 50	มากกว่า 50		
เห็นด้วย	F	48	26	10	1	85
	%	(58.5)	(53.5)	(52.9)	(50.0)	(56.7)
ไม่เห็นด้วย	F	34	22	8	1	65
	%	(41.5)	(46.5)	(47.1)	(50.0)	(43.3)
รวม	F	82	48	18	2	150
	%	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)
Chi-Square = 10.53 Df = 4 Significance = 0.035 (p < 0.05)						

สมมติฐานย่อยที่ 1.2 ตั้งไว้ว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษามาก มีบทบาทในการสอนหนังสือมากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษาน้อย

ผลการวิจัยพบว่า ระดับพรรษาของพระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการสอนหนังสือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจาก ค่านัยสำคัญทางสถิติ ที่คำนวณได้ = 0.001 น้อยกว่า 0.05 ซึ่งเป็นระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ระดับพรรษามีความสัมพันธ์กับการสอนหนังสือ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีพรรษามากมีบทบาทในการสอนหนังสือ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษาน้อย” เพราะระดับพรรษามาก ทำให้พระสงฆ์เรียนรู้พระธรรมวินัยมาก ย่อมมีความประพฤติปฏิบัติเคร่งครัด ตามกฎระเบียบ และพระธรรมวินัย มีความสุขุมเรียบร้อย ซึ่งมีผู้ตอบเห็นด้วย (56.7) ไม่เห็นด้วย (43.3)

ตารางที่ 11 แสดงร้อยละของกลุ่มประชากรตัวอย่าง จำแนกตามบทบาทการสอนหนังสือ และพรรษา

พรรษามีความสำคัญต่อการสอนหนังสือ	ระดับพรรษา			รวม	
	ต่ำกว่า 5 พรรษา	5 - 10 พรรษา	มากกว่า 10		
เห็นด้วย	F	29	44	12	85 (56.7)
	%	(83.3)	(53.3)	(37.1)	
ไม่เห็นด้วย	F	6	39	20	65 (43.3)
	%	(16.7)	(46.7)	(62.9)	
รวม	F	35	83	32	150 (100.0)
	%	(100.0)	(100.0)	(100.0)	

Chi - Square = 39.768 Df = 2 Significance = 0.001 (P < 0.05)

สมมติฐานย่อยข้อที่ 1.3 ตั้งไว้ว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกสูง มีบทบาทในการสอนหนังสือมากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกต่ำ

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาทางโลกของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถามมีความสัมพันธ์กับบทบาทในการสอนหนังสือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้ = 0.036 น้อยกว่า 0.05 ซึ่งเป็นระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคือระดับการศึกษาทางโลกมีความสัมพันธ์กันในการสอนหนังสือ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกสูงมีบทบาทในการสอนหนังสือ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกต่ำ” เพราะการศึกษาทางโลก มีหลายสาขาวิชาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเป็นระบบการศึกษาสากลทั่วไป ที่ทุกคนสามารถเล่าเรียนได้ เพื่อนำความรู้มาประกอบอาชีพ และนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง การที่พระสงฆ์มีความรู้สายทางโลกทั่วไป ย่อมมีความรอบรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ มากมาย สามารถนำมาปรับปรุงสั่งสอนให้นักเรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น และทำให้นักเรียนได้รับประโยชน์มากขึ้น ซึ่งมีผู้ตอบเห็นด้วยถึง (62.0) ไม่เห็นด้วย (38.0)

ตารางที่ 12 แสดงร้อยละของประชากรจำแนกตามบทบาทการสอนหนังสือ และการศึกษาทางโลก

การศึกษาทางโลกมีความสำคัญต่อการสอนหนังสือ	ระดับการศึกษา ทางโลก				รวม	
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี		
เห็นด้วย	F %	15 (82.9)	40 (59.0)	33 (65.1)	5 (32.3)	93 (62.0)
ไม่เห็นด้วย	F %	3 (17.1)	27 (41.0)	17 (34.9)	10 (67.7)	57 (38.0)
รวม	F %	18 (100.0)	67 (100.0)	50 (100.0)	15 (100.0)	150 (100.0)
Chi-Square = 35.728 DF = 3 Significance = 0.036 (P < 0.5)						

สมมติฐานย่อยที่ 1.4 ตั้งไว้ว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางธรรมสูงมีบทบาทในการสอนหนังสือมากกว่าที่มีการศึกษาทางธรรมต่ำ

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาทางธรรมของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถามมีความสัมพันธ์กับบทบาทในการสอนหนังสือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้ = 0.045 น้อยกว่า 0.05 ซึ่งเป็นระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคือระดับการศึกษาทางธรรม ที่มีความสัมพันธ์กันในการสอนหนังสือ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางธรรมสูง มีบทบาทในการสอนหนังสือ มากกว่าที่มีการศึกษาทางธรรมต่ำ” เพราะการศึกษาทางธรรม มีความสำคัญสำหรับกลุ่มพระสงฆ์ที่สอนหนังสือ ซึ่งมีผู้ตอบเห็นด้วย (50.7) ไม่เห็นด้วย (49.3)

ตารางที่ 13 แสดงร้อยละประชากรตัวอย่าง จำแนกตามบทบาทการสอนหนังสือ และการศึกษาทางธรรม

การศึกษาทางธรรม มีความสำคัญต่อ การสอนหนังสือ	ระดับการศึกษา ทางธรรม			รวม	
	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก		
เห็นด้วย	F %	9 (100.0)	9 (51.4)	58 (47.4)	76 (50.7)
ไม่เห็นด้วย	F %	0 (0.0)	9 (48.6)	65 (52.6)	74 (49.3)
รวม	F %	9 (100.0)	18 (100.0)	123 (100.0)	150 (100.0)

Chi-Square = 9.583 Df = 2 Significance = 0.045 (P < 0.05)

สรุปผลการศึกษาด้านการสอนหนังสือ

1. อายุ มีความสำคัญต่อการสอนหนังสือของพระสงฆ์ จากการวิจัยพบว่า อายุของพระสงฆ์มากมีบทบาทในการสอนหนังสือ มีผู้เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละมากกว่าผู้ไม่เห็นด้วย เมื่อนำมาคำนวณมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ผลออกมามีความสอดคล้องตรงตามสมมติฐาน

2. พรรษา พบว่าระดับพรรษามีความสำคัญต่อการสอนหนังสือของพระสงฆ์ จากการวิจัยพบว่า ระดับพรรษาของพระสงฆ์มากมีบทบาทในการสอนหนังสือ มีผู้เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละมากกว่าผู้ไม่เห็นด้วย เมื่อนำมาคำนวณมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลออกมามีความสอดคล้องตรงตามสมมติฐาน

3. ระดับการศึกษาทางโลก มีความสำคัญต่อการสอนหนังสือของพระสงฆ์ จากการวิจัยพบว่า การศึกษาทางโลกสูงมีบทบาทในการสอนหนังสือ มีผู้เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละมากกว่าผู้ไม่เห็นด้วย เมื่อนำมาคำนวณมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลออกมามีความสอดคล้องตรงตามสมมติฐาน

4. การศึกษาทางธรรม มีความสำคัญต่อการสอนหนังสือของพระสงฆ์ จากการวิจัยพบว่าการศึกษาทางธรรมสูงมีบทบาทในการสอนหนังสือมาก มีผู้เห็นด้วยมากกว่าผู้ไม่เห็นด้วย เมื่อนำมาคำนวณมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลออกมามีความสอดคล้องตรงตามสมมติฐาน

ถวัลย์ ทองมี (2539) กล่าวว่า อายุ พรรษา การศึกษาทางโลก และการศึกษาทางธรรมของพระสงฆ์ มีความสำคัญต่อการสอนหนังสือ จะแปรผันตามตัวแปรทุกตัว เพราะการศึกษาทางโลกสูงจะมีโลกทัศน์กว้าง พรรษาสูง อายุสูงจะมีประสบการณ์ในการเรียนการสอนธรรมได้มาก จะสอนหนังสือได้ดีกว่าพระบวชใหม่ หรือพระพรรษาน้อย ๆ เนื่องจากพระไทยบวชเพื่อเข้ามาศึกษาเล่าเรียนเป็นส่วนใหญ่ มิใช่มีการศึกษาดีแล้วเข้ามาบวช (สัมภาษณ์ ถวัลย์ ทองมี อธิปไตยการศาสนา, 4 มิถุนายน 2539.)

ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนหนังสือ ต่อพัฒนาสังคม ประกอบ
ด้วย

1. ประเภทโรงเรียนที่สอน พบว่าร้อยละ 30.0 สอนโรงเรียนระดับประถมศึกษา ร้อยละ 28.7 สอนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ร้อยละ 25.3 สอนโรงเรียนบาลีเตรียมอุดม/บาลีสาธิต ร้อยละ 8.0 สอนที่โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา และร้อยละ 2.7 สอนที่มหาวิทยาลัยสงฆ์
2. การสอนเน้นสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ซึ่งมีผู้ตอบว่าสอนเน้นสิทธิ และหน้าที่ ร้อยละ 87.03
3. นอกจากหน้าที่การสอนหนังสือแล้ว ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งผู้ตอบ ร้อยละ 31.3 ที่เกี่ยวข้องกับศึกษา
4. ลักษณะงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ร้อยละ 3.3 เป็นผู้บริหาร ร้อยละ 8.7 เป็นเจ้าหน้าที่ธุรการ และเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลสถานที่ ร้อยละ 3.3 เป็นเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ และเป็นเจ้าหน้าที่แสงเสียง ร้อยละ 4.0 เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจกรรมนักเรียน

ถวัลย์ ทองมี (2539) : กล่าวว่า ปัจจุบัน กรมการศาสนามีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุน ต้องการให้ครูพระสอนวิชาพระพุทธศาสนา (ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ) ในโรงเรียนทุกโรงเรียน และในสถานศึกษาทุกระดับ โดยได้มีการฝึกอบรมครูพระสอนพระปริยัติธรรม หลักสูตรฝึกหัดครูสอนพระปริยัติธรรมระดับต้นและระดับกลางทุกปี เพื่อฝึกพระให้เป็นครูสอนที่ดี อบรมได้ปีละกว่า 700 รูป ปัจจุบันผ่านการอบรมไปแล้วประมาณ 4,000 กว่ารูป

นอกจากนี้ กรมการศาสนายังให้สวัสดิการแก่พระสงฆ์ ที่ทำหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือ ในสถานการศึกษาต่าง ๆ โดยมีค่าตอบแทน ในลักษณะของค่าพาหนะเดินทางไปสอน โดยถวายแบ่งออกเป็นดังนี้ พระปริยัตินิเทศน์ เดือนละ 1,200 บาท ครูสอนพระปริยัติธรรมอาสา เดือนละ 1,000 บาท ครูสอนแผนกบาลี เดือนละ 500 บาท และครูสอนหนังสือแผนกธรรม เดือนละ 300 บาท (สัมภาษณ์ ถวัลย์ ทองมี, อธิบดีกรมการศาสนา. 4 มิถุนายน 2539)

ฉัตรตุมาลย์ กบิลสิงห์ (2527) ได้เสนอผลงานวิจัย เป็นภาษาอังกฤษ ต่อที่ประชุม เอเชีย อากเนย์ศึกษา ของแคนาดา (CANADIAN COUNCIL FOR SOUTHEAST ASIAN STUDIES) เรื่องหนึ่ง เกี่ยวกับความคิดเห็นของพระในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย งานวิจัย ดังกล่าว มีชื่อเรียกว่า “พุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศ : ศึกษากรณีมหาวิทยาลัยสงฆ์ (BUDDHISM, NATIONAL DEVELOPMENT : CASE STUDY OF BUDDHIST UNIVERSITIES)” ผลการวิจัยบ่งชี้ว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในมหาลัทธิวิชาสงฆ์เห็นว่า

ในด้านการศึกษานั้นมหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรมีการปรับปรุงระบบการบริหารงาน ระบบการสอน และการจัดหลักสูตร ส่วนในด้านบทบาทต่อสังคม พระสงฆ์ควรปรับปรุงความรับผิดชอบต่อสังคม ปรับปรุงบทบาทในการเป็นผู้นำทางศีลธรรม ตลอดจนคุณภาพของพระด้วย

คึกฤทธิ์ ปราโมช (2517) กล่าวว่า พระสงฆ์ในพุทธศาสนานั้นจะต้องศึกษาพระไตรปิฎก ศึกษาปริยัติธรรม ต้องศึกษาจากตำรา จึงมีความจำเป็นที่พระสงฆ์ต้องรู้หนังสือ และเมื่อพระสงฆ์รู้หนังสือก็เป็นครูสอนชาวบ้าน ใครมีลูกอยากให้ลูกเรียนหนังสือก็ส่งไปอยู่กับพระ พระสงฆ์มีหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือแก่สังคมไทย มาเป็นเวลานานหลายร้อยปี แม้ปัจจุบันก็ยังสอนอยู่ตามโรงเรียนต่าง ๆ

สมมติฐานหลักข้อที่ 2 ตั้งไว้ว่า พระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานสงเคราะห์ประชาชน มีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่ได้ปฏิบัติงานสงเคราะห์ประชาชน

สมมติฐานย่อยข้อที่ 2.1 ตั้งไว้ว่า พระสงฆ์ที่มีอายุมากมีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชนมากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุน้อย

ผลการวิจัยพบว่า อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม กับการสงเคราะห์ประชาชน มีความสัมพันธ์ต่อการสงเคราะห์ประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้ = 0.008 น้อยกว่า 0.05 ซึ่งเป็นค่าระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคือ อายุมีความสัมพันธ์กับการสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีอายุมากมีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุน้อย” เพราะอายุมีความสำคัญในการสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งมีผู้ตอบเห็นด้วย (52.7) ไม่เห็นด้วย (47.3)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ตัวอย่าง กล่าวว่าสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะว่ากลุ่มพระสงฆ์ที่มีอายุมาก เป็นผู้มีความสัมพันธ์กับประชาชนอย่างใกล้ชิด เนื่องจากประชาชนให้ความเคารพนับถือ และเป็นผู้ที่เข้าใจความต้องการของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ ที่พระสงฆ์ควรจะสงเคราะห์ กลุ่มพระสงฆ์เหล่านี้จึงตอบสนองประชาชน ด้วยการบริจาคสิ่งของ และการบริการสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ โดยการรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพร ที่ตนมีความสามารถที่จะรักษาได้ เบื้องต้น หรือการสงเคราะห์ทางจิตใจแก่ประชาชน ด้วยการให้คำแนะนำแก้ปัญหาด้วยธรรมะ โดยการนำประสบการณ์ตรงที่ตนเคยผ่านชีวิตกฤหัสถ์มา หรือที่ได้พบปะกับประชาชนมาหลายปี โดยนำหลักพุทธธรรมมาอธิบายและเปรียบเทียบกับสถานการณ์จริง เพื่อให้ประชาชนเหล่านั้น

ได้ลดความวิตกกังวลและความทุกข์ร้อนใจต่าง ๆ จึงทำให้พระสงฆ์ที่มีอายุมากมีบทบาทในการ
สงเคราะห์ประชาชน มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุน้อยดังกล่าว

ตารางที่ 14 แสดงร้อยละของประชากร จำแนกตามบทบาทการสงเคราะห์ประชาชนและอายุ

อายุมีความสำคัญ ต่อการสงเคราะห์ ประชาชน	อายุ (ปี)				รวม	
	20 -30	31 - 40	41 - 50	มากกว่า 50 ปีขึ้นไป		
เห็นด้วย	F	43	27	8	1	79
	%	(52.9)	(56.3)	(46.2)	(50.0)	(52.7)
ไม่เห็นด้วย	F	39	21	10	1	71
	%	(47.1)	(43.7)	(53.8)	(50.0)	(47.3)
รวม	F	82	48	18	2	150
	%	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

Chi-Square = 37.520 Df = 6 Significance = 0.008 (P < 0.05)

สมมติฐานย่อยข้อที่ 2.2 ตั้งไว้ว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษามากมีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชนมากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษาน้อย

ผลการวิจัยพบว่า ระดับพรรษาของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้ = 0.001 น้อยกว่า 0.05 ซึ่งเป็นระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ระดับพรรษามีความสัมพันธ์กันในการสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีพรรษามาก มีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชนมากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษาน้อย” เพราะพระสงฆ์ที่มีพรรษามาก ย่อมมีความรับผิดชอบสูง มีเมตตา มีความสงสารเอ็นดู ขอบช่วยเหลือประชาชน ที่ได้รับความเดือดร้อน และมีความตั้งใจในการช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนมาก ซึ่งมีผู้ตอบว่า เห็นด้วย (54.7) ไม่เห็นด้วย (45.3)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ส่วนใหญ่ เห็นพ้องต้องกันว่าระดับพรรษา มีอิทธิพลต่อการสงเคราะห์ประชาชนมาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ ให้ความเคารพพระสงฆ์ที่บวชก่อน หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าพระอาวุโส พระที่มีพรรษามากจะเข้าใจประชาชนได้ดี ประกอบกับพระสงฆ์ที่มีพรรษามากเหล่านั้น ก็เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุมากด้วย เป็นพระผู้ใหญ่ ย่อมมีเมตตาธรรม ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประชาชนทุกโอกาส จึงทำให้ประชาชนศรัทธา ให้ความเคารพ ย่อมเป็นที่พึ่งของประชาชนได้ เพราะพระสงฆ์ที่มีพรรษามากให้การสงเคราะห์ประชาชนทางด้านจิตใจ และวัตถุสิ่งของ จึงทำให้มีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน ได้ดีกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษาน้อย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 15 แสดงร้อยละของประชากรจำแนกตามบทบาทในการสงเคราะห์ และระดับพรหม

พรหมมีความสำคัญต่อการสงเคราะห์ประชาชน	ระดับพรหม			รวม	
	ต่ำกว่า 5 พรหม	5 - 10 พรหม	มากกว่า 10		
เห็นด้วย	F %	11 (30.3)	52 (63.2)	19 (59.0)	82 (54.7)
ไม่เห็นด้วย	F %	24 (69.7)	31 (36.8)	13 (41.0)	68 (45.3)
รวม	F %	35 (100.0)	83 (100.0)	32 (100.0)	150 (100.0)

Chi-Square = 50.795 Df = 2 Significance = 0.001 (P < 0.05)

สมมติฐานย่อยข้อที่ 2.3 ตั้งไว้ว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกสูง มีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชนมากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกต่ำ

ผลการวิจัย พบว่า ระดับการศึกษาทางโลกของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้ = 0.0003 น้อยกว่า 0.05 ซึ่งเป็นระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ระดับการศึกษาทางโลก มีความสัมพันธ์กันในการสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกสูง มีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชนมากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกต่ำ” เพราะการศึกษาทางโลกมีส่วนสำคัญ ในการสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งมีผู้ตอบเห็นด้วย (53.3) ไม่เห็นด้วย (46.6)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ซึ่งส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า การศึกษาทางโลก ถือว่ามีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานและติดต่อประสานงาน ในด้านการให้บริการสงเคราะห์ ซึ่งเป็น การกระทำด้วยความสมัครใจ และมีเมตตาธรรมสูง ถ้าผู้ที่สำเร็จการศึกษาทางโลกในด้าน สังคมสงเคราะห์ จิตวิทยา และสังคมวิทยา ก็จะมีประโยชน์อย่างมากในการปฏิบัติงาน เพราะมีความรอบรู้ในหลักวิชาการ และนำทฤษฎีทางวิชาการมาใช้ในการปฏิบัติในสถานการณ์จริง ในด้าน การบริการสงเคราะห์

ตารางที่ 16 แสดงร้อยละของประชากร จำแนกตามบทบาทในการสงเคราะห์ ประชาชน และการศึกษาทางโลก

การศึกษาทางโลกมี สำคัญต่อการ สงเคราะห์ประชาชน	ระดับการ ศึกษาทางโลก				รวม	
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี		
เห็นด้วย	F %	7 (41.0)	30 (44.9)	32 (65.0)	11 (71.9)	80 (53.3)
ไม่เห็นด้วย	F %	11 (59.0)	37 (55.1)	18 (35.0)	4 (28.1)	70 (46.6)
รวม	F %	18 (100.0)	67 (100.0)	50 (100.0)	15 (100.0)	150 (100.0)
Chi-Square = 30.208 Df = 4 Significance = 0.0003 (P < 0.05)						

สมมติฐานย่อยที่ 2.4 ตั้งไว้ว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางธรรมสูง มีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชนมากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางธรรมต่ำ

ผลการวิจัย พบว่าระดับการศึกษาทางธรรมของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถามมีความสัมพันธ์กับบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้ = 0.011 น้อยกว่า 0.05 ซึ่งเป็นระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคือระดับการศึกษาทางธรรมมีความสัมพันธ์กันในการสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางธรรมสูง มีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน มากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางธรรมต่ำ” เพราะการศึกษาทางธรรมมีความสำคัญอย่างมาก และพระสงฆ์จะต้องเรียนรู้ และเข้าใจหลักธรรมข้อปฏิบัติ ตลอดจนศึกษาหลักการสงเคราะห์ ตามแนวทางพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องศึกษาอยู่ในหลักสูตรนักธรรมด้วย ซึ่งมีผู้เห็นด้วย (64.0) ไม่เห็นด้วย (36.0)

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ให้ความเห็นว่าการศึกษาทางธรรมสูงหรือต่ำของพระสงฆ์นั้นไม่มีความแตกต่างกันมากนักในบทบาทการสงเคราะห์ แต่จากการตอบแบบสอบถามนั้นความสัมพันธ์กับบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งพระสงฆ์ที่มีการศึกษาธรรมสูงนั้นมีบทบาทมากกว่า เพราะเป็นผู้ที่มีอายุมากและได้ศึกษาธรรมมาก่อน นำหลักธรรมมาปฏิบัติ เป็นผู้ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ร่วมทุกข์ร่วมสุขทั้งกายและใจโดยเสมอต้นเสมอปลายกับผู้อื่นมาตลอด เป็นผู้วางตนเหมาะสม ภาวะบุคคลและสถานการณ์อย่างถูกต้องตามหลักการสงเคราะห์ มีความตั้งใจสูง มีศรัทธาในการทำงาน และไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ โดยหวังให้ผู้อื่นได้รับความสุขเท่าเทียมกัน จึงทำให้พระสงฆ์เหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสงเคราะห์ประชาชนได้ดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 17 แสดงร้อยละของประชากรจำแนกตามบทบาทการสงเคราะห์ประชาชน และ การศึกษาทางธรรม

การศึกษาทางธรรมมี ความสำคัญต่อการ สงเคราะห์ประชาชน	การศึกษาทาง ธรรม			รวม	
	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก		
เห็นด้วย	F %	9 (100.0)	12 (67.2)	75 (61.1)	96 (64.0)
ไม่เห็นด้วย	F %	0 (0.0)	6 (32.8)	48 (38.9)	54 (36.0)
รวม	F %	9 (100.0)	18 (100.0)	123 (100.0)	150 (100.0)
Chi-Square = 15.26 Df = 4 Significance = 0.011 (P < 0.05)					

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลการศึกษาด้านการสงเคราะห์ประชาชน

1. อายุ มีความสำคัญต่อการสงเคราะห์ประชาชนของพระสงฆ์ จากการวิจัยพบว่า อายุของพระสงฆ์มากมีบทบาทต่อการสงเคราะห์ประชาชนมาก มีผู้เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละมากกว่าผู้ไม่เห็นด้วย เมื่อนำมาคำนวณมีค่านัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 ผลออกมามีความสอดคล้องกัน ตรงตามสมมติฐาน

2. พรรษา มีความสำคัญในการสงเคราะห์ประชาชนของพระสงฆ์ จากการวิจัยพบว่า พรรษามากมีบทบาทต่อการสงเคราะห์ประชาชน มีผู้เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละมากกว่าผู้ไม่เห็นด้วยเมื่อนำมาคำนวณ มีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลออกมามีความสอดคล้องตรงตามสมมติฐาน

3. การศึกษาทางโลก มีความสำคัญต่อการสงเคราะห์ประชาชนของพระสงฆ์ จากการวิจัยพบว่า การศึกษาทางโลกสูงของพระสงฆ์ มีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชนมีผู้เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละมากกว่าผู้ไม่เห็นด้วย เมื่อนำมาคำนวณมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลออกมามีความสอดคล้องตรงตามสมมติฐาน

4. การศึกษาทางธรรม มีความสำคัญต่อการสงเคราะห์ประชาชนของพระสงฆ์ จากการวิจัยพบว่า การศึกษาทางธรรมสูงมีบทบาทต่อการสงเคราะห์ประชาชนมาก มีผู้เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละมากกว่าผู้ไม่เห็นด้วย เมื่อนำมาคำนวณมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลออกมามีความสอดคล้องตรงตามสมมติฐาน

ถวัลย์ ทองมี (2539) กล่าวว่า กรมการศาสนามีนโยบายในการส่งเสริมพระสงฆ์ให้ช่วยเหลือสังคม หรือบริการสงเคราะห์ประชาชน โดยมีนโยบายสนับสนุนอย่างเต็มที่ ให้พระสงฆ์ช่วยสงเคราะห์ประชาชนและสังคม มีระบุไว้ในนโยบายของกระทรวง และระบุไว้ในหน้าที่ของพระสังฆาธิการด้วย เช่น โครงการพัฒนาชนบท โครงการจัดวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน โครงการวัดพัฒนา โครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และโครงการพุทธศาสนาวินิจฉัย ฯลฯ

นอกจากนี้กรมการศาสนายังสนับสนุนให้พระสงฆ์สงเคราะห์ประชาชน โดยการให้ป้องกันรักษาโรคเอดส์ ซึ่งมี 7-8 แห่ง โดยใช้สมุนไพรและฝึกสมาธิ กรมการศาสนาได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปดูแลและมีหลายแห่งที่ดูแลไม่ทั่วถึง (สัมภาษณ์ ถวัลย์ ทองมี, อธิบดีกรมการศาสนา. 4 มิถุนายน 2539)

ถวัลย์ ทองมี (2539) กล่าวว่า ปัญหา และวิธีการควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่เกิดขึ้น ในทางเสื่อมเสีย อันเกิดจากที่พระสงฆ์สงเคราะห์ประชาชนนั้น มีแนวทางดังนี้ ในต่างจังหวัดได้ มอบหมายให้ศึกษานิเทศการจังหวัดช่วยเหลือ ในด้านปัญหาศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัดนั้น มีคณะกรรมการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ที่วัดจัดตั้งขึ้นจากกรรมการในหมู่บ้านช่วยเหลือและบริหารด้วย และกรรมการศาสนา ใช้วิธีควบคุมตามระบบการจัดสรรงบประมาณ และสุ่มตรวจสอบด้วย (สัมภาษณ์ ถวัลย์ ทองมี, อธิปไตยกรรมการศาสนา. 4 มิถุนายน 2539)

ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ประชาชน ประกอบด้วย

1. พบว่าร้อยละ 74.0 ที่ออกเยี่ยมเยียนประชาชน
2. พบว่าร้อยละ 71.3 ที่ชักชวนประชาชน ร่วมบริจาคทรัพย์ช่วยเหลือ แก่ผู้ประสบสาธารณภัยในเหตุการณ์ต่าง ๆ
3. พบว่าร้อยละ 90.0 ให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน
4. พบว่าร้อยละ 39.3 ชักชวนประชาชนร่วมบริจาคทรัพย์สร้างสาธารณประโยชน์
5. พบว่าร้อยละ 30.0 ที่รักษาพยาบาลแก่ผู้ป่วยตามความสามารถ
6. พบว่าร้อยละ 76.7 ที่จัดสถานที่พักผ่อนภายในวัด
7. พบว่าร้อยละ 25.3 ที่จัดศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์

สมมติฐานหลักข้อที่ 3 ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่เผยแผ่ธรรม มีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่ได้เผยแผ่ธรรม”

สมมติฐานย่อยที่ 3.1 ตั้งไว้ว่า พระสงฆ์ที่มีอายุมาก มีบทบาทในการเผยแผ่ธรรมมากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุน้อย

ผลการวิจัยพบว่า อายุของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถามมีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเผยแผ่ธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่มีระดับ 0.05 เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้ = 0.017 น้อยกว่า 0.05 ซึ่งเป็นไปตามระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคือ อายุมีความสัมพันธ์กับการเผยแผ่ธรรม ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีอายุมาก มีบทบาทในการเผยแผ่ธรรมมากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุน้อย” เพราะอายุมีความสำคัญอย่างมาก ในการเผยแผ่ธรรม ซึ่งมีผู้ตอบเห็นด้วยถึง (91.3) ไม่เห็นด้วย (8.7)

จากการสัมภาษณ์ประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า อายุของผู้เผยแพร่ธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะถ้าผู้ที่มีอายุมาก ย่อมมีความสุจริตและมีระเบียบวินัย และย่อมทำงานด้านการเผยแพร่ธรรมด้วยความสมัครใจ ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเผยแพร่ธรรมมาก และอธิบายหลักธรรมข้อปฏิบัติตามวิถีชีวิตที่เป็นจริง ให้ประชาชนเข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติตามได้

ตารางที่ 18 แสดงร้อยละของประชากรจำแนกตามบทบาทในการเผยแพร่ธรรม และอายุ

อายุมีความสำคัญต่อการเผยแพร่ธรรม	อายุ (ปี)				รวม	
	20 - 30	31 - 40	41 - 50	มากกว่า 50 ปี		
เห็นด้วย	F	76	43	16	2	137
	%	(93.1)	(89.3)	(91.2)	(100.0)	(91.3)
ไม่เห็นด้วย	F	6	5	2	0	13
	%	(6.9)	(10.7)	(8.8)	(0.0)	(8.7)
รวม	F	82	48	18	2	150
	%	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

Chi - Square = 18.527 Df = 8 Significance = 0.017 (P < 0.05)

สมมติฐานย่อยที่ 3.2 ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีพรรษามากมีบทบาทในการเผยแพร่ธรรมมากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษาน้อย”

ผลการวิจัยพบว่า ระดับพรรษาของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถามไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเผยแพร่ธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้ = 0.432 มากกว่า 0.05 ซึ่งเป็นระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ระดับพรรษา ไม่มีความสัมพันธ์กันในการเผยแพร่ธรรม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีพรรษามาก มีบทบาทในการเผยแพร่ธรรมมากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษาน้อย” แต่โดยคะแนนร้อยละที่ไม่เห็นด้วยในระดับพรรษามีมากถึง 93.3 ซึ่งปฏิเสธกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

จากการสัมภาษณ์ ประชากรส่วนใหญ่จะกล่าวว่า การเผยแพร่ธรรมส่วนใหญ่จะไม่ดูที่พรรษา แต่ดูที่ความรู้ความสามารถและประสบการณ์มากกว่า ตลอดจนความตั้งใจและพยายาม แม้พระสงฆ์ที่มีพรรษาน้อย แต่มีความพยายามสูง ตั้งใจจะนำหลักธรรมะพร้อมทั้งข้อปฏิบัติที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนโดยส่วนรวม ก็สามารถนำมาอธิบาย และชี้แจงแก่บุคคลอื่น ๆ ได้ดี ซึ่งไม่มีความจำเป็นจะต้องมีพรรษามาก

ตารางที่ 19 แสดงร้อยละของประชากรและจำแนกตามบทบาทในการเผยแพร่ธรรม และพรรษา

พรรษามีความสำคัญต่อการเผยแพร่ธรรม	ระดับพรรษา			รวม	
	ต่ำกว่า 5 พรรษา	5 - 10 พรรษา	มากกว่า 10 พรรษา		
เห็นด้วย	F	3	5	2	10
	%	(8.8)	(5.9)	(5.0)	(6.7)
ไม่เห็นด้วย	F	32	78	30	140
	%	(91.2)	(94.1)	(95.0)	(93.3)
รวม	F	35	83	32	150
	%	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)
Chi-Square = 5.325 Df = 2 Significance = 0.432 (P > 0.05)					

สมมติฐานย่อยที่ 3.3 ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกสูง มีบทบาทในการเผยแพร่ธรรมมากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกต่ำ”

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาทางโลกของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม ไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเผยแพร่ธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้ = 0.365 มากกว่า 0.05 ซึ่งเป็นระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ระดับการศึกษาทางโลก ตั้งแต่มัธยมศึกษา ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี ไม่มีความสัมพันธ์กันในการเผยแพร่ธรรม โดยดูที่การศึกษาทางโลก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกสูง มีบทบาทในการเผยแพร่ธรรมมากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกต่ำ” แต่โดยคะแนนร้อยละที่ไม่เห็นด้วยในระดับการศึกษาทางโลกต่อการเผยแพร่ธรรม มีมากถึง (93.3) จึงปฏิเสธกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

จากการสังเกตการณ์และได้เข้าร่วมกิจกรรมการเผยแพร่ธรรม เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2539 ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ พบว่าพระสงฆ์ที่มีหน้าที่เผยแพร่ธรรมนั้น ทางวัดมิได้กำหนดว่าจะต้องสำเร็จการศึกษาทางโลกมาสูงหรือต่ำ แต่ทุกรูปย่อมมีโอกาสที่จะแสดงออกเท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับความสามารถและประสบการณ์ และความเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ เช่นถ้ามีการบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุ ซึ่งประชาชนทั่วไปได้รับฟัง หลวงพ่อปัญญานันทะ เจ้าอาวาสจะเป็นผู้พิจารณาให้พระสงฆ์รูปใดไปบรรยาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถ ส่วนความรู้ทางโลกนั้นเป็นองค์ประกอบของการพิจารณาด้วย เพราะถ้ามีความรู้ทางโลกมาสูงย่อมสามารถอธิบายธรรม ให้ทันกับเหตุการณ์ปัจจุบันได้ดี ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง จากแบบสอบถามพระสงฆ์ได้คำนวณค่านัยสำคัญทางสถิติมากกว่า 0.05 ซึ่งปฏิเสธกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 20 แสดงร้อยละของประชากร จำแนกตามบทบาทการเผยแพร่ธรรม และการศึกษาทางโลก

การศึกษาทางโลก มีความสำคัญต่อ การเผยแพร่ธรรม	การศึกษา ทางโลก				รวม
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี	
เห็นด้วย	F	2	6	1	10
	%	(8.6)	(8.4)	(2.3)	(6.7)
ไม่เห็นด้วย	F	16	61	49	140
	%	(91.4)	(91.6)	(97.7)	(93.3)
รวม	F	18	67	50	150
	%	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

Chi-Square = 6.652 Df = 6 Significance = 0.365 (P > 0.05)

สมมติฐานย่อยที่ 3.4 ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางธรรมสูง มีบทบาทในการเผยแผ่ธรรมมากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางธรรมต่ำ”

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาทางธรรมของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม ไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเผยแผ่ธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้ = 0.125 มากกว่า 0.05 ซึ่งเป็นระดับที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ระดับการศึกษาทางธรรม คือระดับนักธรรมตรี นักธรรมโท และนักธรรมเอก ไม่มีความสัมพันธ์กันในการเผยแผ่ธรรม โดยดูที่การศึกษาทางธรรม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “พระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางธรรมสูง มีบทบาทในการเผยแผ่ธรรมมากกว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางธรรมต่ำ” แต่โดยคะแนนร้อยละที่ไม่เห็นด้วยในระดับการศึกษาทางธรรม มีมากถึง (92.7) ซึ่งปฏิเสธกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

จากการสัมภาษณ์ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีการศึกษาทางธรรมสูง บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ที่เผยแผ่ธรรมนั้น ก็จัดอันดับความสามารถและความรู้ทางธรรมประกอบด้วย แม้แต่การศึกษาทางธรรมต่ำ แต่มีความสามารถและมีโอกาสฝึกฝนอบรม รู้จักพัฒนาตนเองและหาความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอ ๆ พระสงฆ์เหล่านั้นก็ยอมทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมได้ดี

ตารางที่ 21 แสดงร้อยละของประชากรจำแนกตามบทบาทการเผยแผ่ธรรม และการศึกษาทางธรรม

การศึกษาทางธรรม มีความสำคัญต่อ การเผยแผ่ธรรม	การศึกษาทางธรรม			รวม
	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก	
เห็นด้วย	F	0	0	11
	%	(0.0)	(0.0)	(7.3)
ไม่เห็นด้วย	F	9	18	139
	%	(100.0)	(100.0)	(90.9)
รวม	F	9	18	150
	%	(100.0)	(100.0)	(100.0)

Chi - square = 8.152 Df = 4 Significance = 0.125 (P > 0.5)

สรุปผลบทบาทด้านการเผยแพร่ธรรมดั่งนี้

1. อาชु มีความสำคัญต่อการเผยแพร่ธรรมของพระสงฆ์ จากการวิจัยพบว่า อาชุมักมีบทบาทการเผยแพร่ธรรมมาก มีผู้เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละมากกว่าผู้ไม่เห็นด้วย เมื่อนำมาคำนวณมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลออกมามีความสอดคล้องตรงตามสมมติฐาน

2. พรรษา จากการวิจัยพบว่า มีความสำคัญต่อการเผยแพร่ธรรมของพระสงฆ์มีผู้ไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละมากกว่าผู้เห็นด้วย เมื่อนำมาคำนวณมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่ามีความขัดแย้งในระดับพรรษา ไม่สัมพันธ์กัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. การศึกษาทางโลก พบว่าการศึกษาทางโลก มีความสำคัญต่อบทบาทการเผยแพร่ธรรม จากการวิจัยพบว่า การศึกษาทางโลกสูงจะมีบทบาทสูงในการเผยแพร่ธรรมมากมีผู้ไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละมากกว่าผู้เห็นด้วย เมื่อนำมาคำนวณมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่ามีความขัดแย้งในระดับการศึกษาทางโลกของพระสงฆ์ (อาจจะเกิดจากความสับสนของคำว่า การศึกษาทางโลก ซึ่งหมายถึงการศึกษาสาขาอาชีพ ที่ขัดต่อพระธรรมวินัย ไม่สมควรให้พระสงฆ์ศึกษาเล่าเรียน ไม่เหมาะกับสมณวิสัย แต่ในนิยามศัพท์ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึงการศึกษาสามัญทั่วไปตามระบบการศึกษาของรัฐที่พระสงฆ์สมควรศึกษา ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย) ไม่สัมพันธ์กัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. การศึกษาทางธรรมมีความสำคัญต่อการเผยแพร่ธรรมของพระสงฆ์ จากการวิจัยพบว่า การศึกษาทางธรรมสูงมีบทบาทในการเผยแพร่ธรรมสูง มีผู้ไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละมากกว่าผู้เห็นด้วย เมื่อนำมาคำนวณมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่ามีความขัดแย้งในระดับการศึกษาทางธรรมของผู้ตอบ ไม่สัมพันธ์กัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแพร่ธรรม ประกอบด้วย

1. พบว่าร้อยละ 54.7 ที่ออกจาริก ไปเผยแพร่ธรรมตามสถานที่ต่าง ๆ
2. พบว่าร้อยละ 26.0 ที่เผยแพร่ธรรมผ่านสื่อมวลชน
3. พบว่าร้อยละ 65.3 ที่อบรมผู้ต้องขังในเรือนจำ
4. พบว่าร้อยละ 86.7 ที่อบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน